

การจัดการปัญหาด้านขยะมูลฝอยในชุมชนเขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

มนัสนันท์ จันทพันธ์¹, สุทิน ชนะบุญ², พิทยา ศรีเมือง³

(วันที่รับบทความ: 18 มีนาคม 2567; วันที่แก้ไข: 22 เมษายน 2567; วันที่ตอบรับ: 12 มิถุนายน 2567)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการจัดการปัญหาด้านขยะมูลฝอยในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม เขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 24 คน ประกอบด้วยผู้บริหารและปฏิบัติงานของเทศบาลฯ ผู้นำภาคเอกชนและวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน เก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แก่นสาระ

ผลการศึกษา พบว่า เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมมีปริมาณขยะมูลฝอย 4 ตันต่อวันโดยส่วนใหญ่เป็นขยะต้นทางที่เป็นขยะอินทรีย์ ซึ่งในช่วงของการระบาดของ Covid-19 มีขยะอันตรายซึ่งรวมถึงขยะติดเชื้อถึง 1.4 ตันต่อวัน โดยแหล่งกำเนิดมาจากหลายส่วน เช่น บ้านเรือน สถานประกอบการ นักท่องเที่ยวและการลักลอบนำขยะจากที่อื่นมาทิ้งในเขตเทศบาล ทั้งนี้เทศบาลได้ดำเนินการจัดเก็บขยะทุกวันแต่ยังพบปัญหาขยะตกค้างในชุมชนอันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ อีกทั้งพฤติกรรมของประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีการคัดแยกขยะ ซึ่งปัญหาขยะตกค้างนี้นำไปสู่การร้องเรียนของผู้ได้รับผลกระทบในชุมชน นอกจากนี้แล้วปัญหาขยะมูลฝอยยังส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ การลดลงของนักท่องเที่ยวและรายได้ที่ลดลงของผู้ประกอบการ ผลกระทบต่อสุขภาพ รวมทั้งด้านภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงาม อย่างไรก็ตามการจัดการปัญหาของขยะมูลฝอยได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เข้ามาช่วยจัดการปัญหา ได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขในการจัดการขยะในภาคครัวเรือน เช่น การให้ความรู้กับประชาชน การจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนในครัวเรือนและการทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุบลราชธานียังเข้าร่วมอบรมให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

คำสำคัญ: การจัดการ, ขยะมูลฝอย, การมีส่วนร่วม, ชุมชน

¹ นักศึกษา, หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น, คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก, E-mail: 64202501012@scphkk.ac.th

² วิทยาจารย์ชำนาญการพิเศษ, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น, คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก, E-mail: sutin@scphkk.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น, คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก, E-mail: phitthaya@scphkk.ac.th
Corresponding author: พิทยา ศรีเมือง, E-mail: phitthaya@scphkk.ac.th

Community Solid Waste Management in Ban Dan Khong Chiam Sub-District Municipality, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province

Manatsanan Chanphath¹, Sutin Chanabun², Phitthaya Srimuang³

(Received: 18th March 2024; Revised: 22nd April 2024; Accepted: 12nd June 2024)

Abstract

This qualitative study aimed to explore problem situation and community solid waste management in Ban Dan Khong Chiam sub-district municipality, Khong Chiam district, Ubon Ratchathani province. Twenty-four key informants were selected through purposive sampling, including administrative and operational staff, private and community enterprise representatives, community leaders, village health volunteers, and community members who had filed complaints. Data were collected through document review, in-depth interviews, and focus group discussions, and were analyzed using thematic analysis.

The results revealed that the area generated approximately four tons of solid waste per day, predominantly organic waste. During the COVID-19 pandemic, hazardous waste, including infectious waste, increased to approximately 1.4 tons per day. The waste originated from households, organizations, tourists, and unauthorized disposal from neighboring areas. Despite daily waste collection by the municipality, residual waste remained a problem in the community due to insufficient budget, labor, and materials. Additionally, most community members did not properly sort their waste. The residual waste problems led to complaints from affected residents and negatively impacted tourism, public health, and the aesthetic environment. However, problem-solving networks were established, involving community leaders, community committees, and village health volunteers who provided education and supported household waste management initiatives. These included implementing household wet waste bins to reduce greenhouse gas emissions and producing organic fertilizer. The Provincial Office of Natural Resources and Environment, Ubon Ratchathani, also contributed by providing waste management training for local residents.

Keywords: Management, Solid waste, Participation, Community

¹ Student, Master of Public Health, Sirindhorn College of Public Health Khon Kaen Province, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences, Praboromarajchanok Institute.

E-mail: 64202501012@scphkk.ac.th

² Lecturer, Sirindhorn College of Public Health Khon Kaen Province, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences, Praboromarajchanok Institute.

E-mail: sutin@scphkk.ac.th

³ Asst. Prof., Sirindhorn College of Public Health Khon Kaen Province, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences, Praboromarajchanok Institute.

E-mail: phitthaya@scphkk.ac.th

Corresponding author: Phitthaya Srimuang. Email: phitthaya@scphkk.ac.th

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องมาจากหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการขยะขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักโดยตรงคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยหลายแห่งไม่มีพื้นที่สำหรับใช้กำจัดขยะมูลฝอย และหลายแห่งที่มีพื้นที่กำจัดขยะมูลฝอย แต่ไม่ได้มีบริหารจัดการให้ถูกต้อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งจึงกำจัดขยะมูลฝอยด้วยการนำไปเทกองกลางแจ้ง (Open dump) หรือ เผากองกลางแจ้ง (Open burning) ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมา เช่น กลิ่นเหม็นของน้ำเสียจากน้ำชะขยะปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำผิวดิน รวมทั้งเกิดมลพิษทางอากาศ การจัดการขยะมูลฝอยแบบฝังกลบที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ยังก่อให้เกิดปัญหาไฟไหม้ขยะมูลฝอย นอกจากนี้ประชาชนยังขาดองค์ความรู้ และจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอยจึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง หรือแหล่งกำเนิดทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี¹ จากสถิติของกรมควบคุมมลพิษ ปี พ.ศ. 2563 พบว่ามีขยะมูลฝอยเกิดขึ้น 25.37 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดถูกต้อง 9.13 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ 8.36 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้อง 7.88 ล้านตัน และขยะมูลฝอยตกค้าง 4.25 ล้านตัน ปี พ.ศ. 2564 มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้น 24.98 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดถูกต้อง 9.28 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ 7.89 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้อง 7.81 ล้านตัน และขยะมูลฝอยตกค้าง 7.50 ล้านตัน² ซึ่งจากสถิติของกรมควบคุมมลพิษจะเห็นว่าปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละปี มีขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้องปีละหลายล้านตัน และที่สำคัญมีขยะตกค้างมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น สะท้อนให้เห็น

ว่าการจัดเก็บขยะและสถานที่กำจัดขยะเริ่มมีปัญหาไม่สามารถบริหารจัดการขยะที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เนื่องจากส่วนใหญ่ยังมีการบริหารจัดการอย่างไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการเทกองโดยไม่บดอัดขยะมูลฝอย การไม่กลบทับขยะมูลฝอยด้วยดินทุกวัน ทั้งนี้ จากสถิติในปี พ.ศ. 2563 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12 (อุบลราชธานี) ดำเนินการสำรวจข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน พบว่าจังหวัดอุบลราชธานีมีปริมาณขยะมากถึง 1,800.67 ตันต่อวัน ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพียง 1,554.06 ตันต่อวัน และไม่ได้ถูกจัดการอย่างถูกต้องมากถึง 246.61 ตันต่อวัน³ และในปี พ.ศ. 2564 พบว่ามีปริมาณขยะจำนวน 1,955.59 ตันต่อวัน ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพียง 1,781.89 ตันต่อวัน และไม่ได้ถูกจัดการอย่างถูกต้องมากถึง 173.7 ตันต่อวัน⁴ จากสถิติของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12 จะเห็นได้ว่าปริมาณขยะในแต่ละวันมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้น และขยะยังไม่ได้ถูกจัดการอย่างถูกวิธี

เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง มีประชากรทั้งหมด 2,092 คน 787 ครัวเรือน⁵ พื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำโขงและแม่น้ำมูล บรรยากาศร้อนชื้นน่าอยู่ เหมาะแก่การท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดโรงแรมและรีสอร์ทเกิดขึ้นหลายแห่ง มีนักท่องเที่ยวเดินทางชมบรรยากาศและเข้ามาพักผ่อนเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เทศบาลตำบลโขงเจียมมีการพัฒนาและมีการขยายเพิ่มขึ้น ผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากแหล่งท่องเที่ยว นอกจากจะเพิ่มรายได้แก่ประชาชน ในพื้นที่ยังส่งผลให้ปริมาณขยะเพิ่มสูงขึ้นในทุกปี จากสถิติปี พ.ศ. 2563 พบว่าเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมมีปริมาณขยะ 1,440 ตัน และปี พ.ศ. 2564 มาก

ถึง 1,800 ต้น ด้วยมีข้อจำกัดด้านสถานที่กำจัดขยะซึ่งไม่ได้อยู่ภายในเขตเทศบาลโขงเจียม ประกอบกับการบริหารจัดการขยะในพื้นที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร รวมถึงประชาชนยังขาดความร่วมมือในการจัดการขยะโดยมีการทิ้งขยะปะปนกันโดยไม่มีการคัดแยก ส่งผลให้ทางเทศบาลไม่สามารถจัดเก็บขยะในแต่ละวันได้ทั้งหมด ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2564 พบว่า มีปริมาณขยะประมาณ 5 ตัน/วัน แต่สามารถจัดเก็บได้เพียง 3-4 ตัน/วัน ด้วยข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลและยานพาหนะ ประกอบกับขยะไม่ได้ถูกจัดการคัดแยกตั้งแต่ต้นทางจึงส่งผลให้เกิดขยะตกค้างในชุมชนจากมูลเหตุดังกล่าวจึงเกิดข้อร้องเรียนเหตุรำคาญของการส่งกลิ่นเหม็นของขยะรบกวนประชาชน⁶

จากความเป็นมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาขยะมูลฝอยในพื้นที่ของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งภาวะสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งปัญหาขยะมูลฝอยนี้ควรได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุดจากวิธีการที่หลากหลายและการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นการรับฟังประสบการณ์และความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน และภาคประชาชนอาจนำไปสู่การเข้าใจสภาพที่แท้จริงของปัญหา และได้แนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาที่มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนเขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
- 2) เพื่อศึกษาการจัดการปัญหาด้านขยะมูลฝอยในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม เขตเทศบาล

ตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาในรูปแบบเฉพาะกรณีศึกษา (Case study) ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงระหว่าง เดือน มิถุนายน ถึง เดือนธันวาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาและการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม จำนวนรวม 24 คน มีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกในการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1) เกณฑ์ในการคัดเลือก (Selection criteria) ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้บริหาร ประกอบด้วยผู้บริหารเทศบาล นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาล นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 4 คน

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ผู้ช่วยนักวิชาการสุขาภิบาล ผู้ช่วยนักวิชาการสาธารณสุข พนักงานจ้างเหมาโครงการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย จำนวน 6 คน

1.3 กลุ่มภาคเอกชนและวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ประธานผู้ประกอบการร้านค้า ประธานผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 2 คน

1.4 กลุ่มภาคประชาชน ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้ที่เคยร้องเรียนปัญหาขยะมูลฝอย จำนวน 12 คน

1.5 ผู้ให้ข้อมูลเต็มใจและยินดีที่จะเข้าร่วมการวิจัยโดยให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร

2) เกณฑ์ในการคัดออก (Exclusion criteria) คือ ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาสุขภาพ (Medical problem) อันจะมีผลทำให้เกิดปัญหารุนแรงระหว่างเข้าร่วมโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบบันทึกข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย และสถิติข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview guideline) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารทั้งของเทศบาล หน่วยงานด้านสาธารณสุขในพื้นที่องค์กรเอกชนและผู้นำชุมชน รวมทั้งสิ้น 7 คน

3) แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion guideline) ใช้สนทนากับกลุ่มผู้ให้บริการในการเก็บขยะมูลฝอย ภาคเอกชน วิทยาลัยชุมชนและภาคประชาชน จำนวน 17 คน

การสร้างและทดสอบคุณภาพเครื่องมือในการศึกษา

แบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview guideline) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion guideline) ได้พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเครื่องมือดังกล่าวได้มีการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) ว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือไม่ โดยผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน พร้อมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเครื่องมือทั้งสองแบบนี้ไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษารั้งนี้โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก 1 ครั้ง และทำการสนทนากลุ่ม 1 ครั้ง จากนั้นก็นำเครื่องมือทั้ง 2 แบบมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) จากเอกสารหลักฐานต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยนโยบาย แผนงานทางด้านการจัดการขยะมูลฝอย คู่มือและเอกสารและรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ลักษณะกึ่งโครงสร้าง ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 45-60 นาทีต่อราย

3) การสนทนากลุ่ม โดยใช้แบบสนทนากลุ่มลักษณะกึ่งโครงสร้าง ใช้เวลาการสนทนากลุ่ม 45-60 นาทีต่อกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ขั้นตอนของการจัดการข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เป็นไฟล์บันทึกการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มนำมากำหนดรหัส จากนั้นก็จัดเก็บในคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล จากนั้นนำไฟล์เหล่านั้นมาถอดเทปคำต่อคำ แล้วข้อมูลจะถูกตรวจสอบเพื่อความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งโดยการฟังเทปเสียงและอ่านข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปไปพร้อม ๆ กัน

2) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) ประกอบด้วย การทำความเข้าใจกับข้อมูล (Familiarization) หาประเด็นที่สำคัญจากข้อมูล นำประเด็นต่างๆ (Themes) ที่ได้จากข้อมูลมาจัดเรียงและกำหนดรหัสอ้างอิง (Indexing) จากนั้นจัดกลุ่มประเด็นหลักและประเด็นรองที่มีความใกล้เคียงกัน (Categories and sub-categories) ตีความข้อมูล (Interpret) และสรุปเป็นผลการวิจัยตาม Thematic framework

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษารั้งนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น เลขที่โครงการ HE652091

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 สภาพปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโงะเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

โดยในส่วนที่ 1 นี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นได้แก่ สภาพปัญหาก่อนการระบาดของ Covid-19 และสภาพปัญหาช่วงการระบาดของ Covid-19

1.1 สภาพปัญหาก่อนการระบาดของ Covid-19

ปริมาณขยะมูลฝอยก่อนเกิดการระบาดของโรคโควิด 19 พบว่า มีแหล่งกำเนิดมาจากหลายส่วน ได้แก่ บ้านเรือน สถานประกอบการ ร้านอาหาร โรงแรมและมาจากนักท่องเที่ยว และด้วยพื้นที่ของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมเป็นเมืองท่องเที่ยว จึงส่งผลให้ปริมาณขยะมีจำนวนมากถึง 4 ตันต่อวัน โดยพบว่าส่วนใหญ่เป็นขยะอินทรีย์ 2 ตัน/วัน (ร้อยละ 50) รองลงมาเป็นขยะทั่วไป 1 ตัน/วัน (ร้อยละ 25) ขยะรีไซเคิล 900 กิโลกรัม/วัน (ร้อยละ 22.5) และเป็นขยะอันตราย 100 กิโลกรัม/วัน (ร้อยละ 2.5) นอกจากนี้ยังพบปัญหาขยะตกค้างในชุมชนเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บจำนวนน้อย และเก็บขยะตามสายทางในแต่ละรอบไม่หมด ทั้งนี้การจัดการขยะมูลฝอยมีการดำเนินการจัดเก็บขยะทุกวัน โดยทางเทศบาลได้จัดหาถังขยะมาบริการประชาชนตามสายทาง มีถังสำหรับแยกขยะแต่ละประเภท และทางเจ้าหน้าที่มีการจัดเก็บขยะรวบรวมทุกวันเพื่อนำไปกำจัดต่อ ณ บ่อขยะ และได้มีการออกณรงค์ให้ความรู้กับประชาชนในการคัดแยกขยะแต่ละประเภทก่อนที่จะนำไปทิ้ง ปัญหาอุปสรรคของการจัดการขยะมูลฝอยในช่วงก่อนการระบาดของ Covid-19 พบว่ามีปัญหาเรื่องของถังขยะไม่เพียงพอและเจ้าหน้าที่จัดเก็บขยะมีจำนวนน้อยส่งผลให้เก็บขยะไม่หมดตามสายทางเกิดขยะตกค้างส่งกลิ่นรบกวน

1.2 สภาพปัญหาช่วงการระบาดของ Covid-19

ในช่วงที่มีการระบาดของ Covid-19 พบว่า มีปริมาณขยะติดเชื้อเพิ่มขึ้น ได้แก่ หน้ากากอนามัย และ ATK ที่ใช้แล้ว โดยมีการทิ้งขยะติดเชื้อปะปนกับขยะทั่วไปไม่มีการคัดแยก ในช่วงที่มีการระบาดของ Covid-19 พบปริมาณขยะทั่วไปเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่บ้าน มีการสั่งอาหารมากินที่บ้าน โดยแหล่งที่มาของขยะมูลฝอยส่วนใหญ่ยังมาจากครัวเรือน รองลงมาเป็นขยะจากสถานประกอบการและร้านอาหาร ด้านปริมาณขยะมูลฝอยพบที่เกิดขึ้นประมาณ 4 ตันต่อวัน ประกอบด้วยขยะอินทรีย์ 2 ตัน ขยะทั่วไป 1 ตัน ขยะรีไซเคิล 600 กิโลกรัม และขยะติดเชื้อ 400 กิโลกรัม ปัญหาอุปสรรคของการจัดการขยะมูลฝอยในช่วงการระบาดของ Covid-19 พบว่าส่วนใหญ่พบปัญหาประชาชนไม่มีการคัดแยกขยะ มีการทิ้งขยะติดเชื้อปะปนกับขยะทั่วไป ส่วนการจัดการขยะมูลฝอยในช่วงการระบาดของ Covid-19 เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลโขงเจียมได้ออกประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับประชาชน รวมทั้งจัดที่ทิ้งขยะติดเชื้อ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะเป็นผู้ติดตามนำขยะติดเชื้อจากบ้านเรือนผู้ป่วยใส่ถุงสีแดงแล้วมัดไว้ที่ถังขยะติดเชื้อบ้าน หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่เทศบาลไปดำเนินการจัดเก็บ โดยมีการแต่งตัวป้องกันรัดกุม พร้อมอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อ และโรงพยาบาลจะเป็นผู้นำไปกำจัดต่อไป ทั้งนี้ช่วงที่ปริมาณขยะติดเชื้อเพิ่มสูงขึ้นจนโรงพยาบาลไม่สามารถรองรับได้ทั้งหมดดังนั้นเทศบาล จึงจำเป็นต้องนำขยะติดเชื้อกำจัดที่บ่อกำจัดขยะแบบฝังกลบแทน

ส่วนที่ 2 การจัดการปัญหาด้านขยะมูลฝอยในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม เขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโงะเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

โดยในส่วนที่ 2 นี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบล

บ้านด่านโขงเจียมในปัจจุบันและบทบาทของชุมชน และภาคีเครือข่ายในการจัดการปัญหาของขยะมูลฝอย

2.1 การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมในปัจจุบัน

การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมในปัจจุบัน เทศบาลได้ดำเนินการจัดเก็บขยะ โดยแบ่งเขตการเก็บขยะเป็น 2 เขต มีรถบริการเก็บขนขยะมูลฝอย 2 คัน ประจำเขต เขตละ 1 คัน ประกอบด้วยพนักงานขับรถขยะ ปฏิบัติงานเวลา 05.00-12.00 น. ทุกวัน โดยไม่มีวันหยุด โดยรับผิดชอบให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยตามสายทางในชุมชน แล้วนำไปกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งบ่อขยะเป็นการจัดการที่ยังไม่ถูกสุขลักษณะ เป็นแบบเทพักไว้กลางแจ้ง และมีการฝังกลบ 3 ครั้งต่อปี ในส่วนของการจัดการขยะแต่ละประเภท ได้แก่ การจัดการขยะรีไซเคิล จัดการโดยครัวเรือนในชุมชนเป็นผู้คัดแยกและนำไปจำหน่ายเกิดรายได้ให้ครัวเรือน ส่วนขยะอันตราย เช่น หลอดไฟและกระป๋องสเปรย์ เทศบาลเป็นผู้ให้บริการดำเนินการจัดเก็บทุกเดือน และนำขยะส่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีต่อไป และในส่วนขยะอินทรีย์ได้มีการรณรงค์ในการกำจัดตามโครงการถังขยะเปียกลดโลกร้อนและมีการแปรรูปเป็นปุ๋ยอินทรีย์เพื่อประโยชน์ในการใช้งานด้านเกษตรกรรม แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ทางเทศบาลจะดำเนินการจัดการกับปัญหาขยะเหล่านี้แต่ก็ยังมีเรื่องของการร้องเรียนเกิดขึ้น ทั้งนี้การร้องเรียนและการจัดการเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับขยะมูลฝอยจะเกี่ยวข้องกับปัญหาขยะตกค้างหรือทางเทศบาลไม่ได้เข้าไปจัดเก็บขยะ ซึ่งเมื่อมีการร้องเรียนหน่วยงานจะรีบดำเนินการแก้ไขให้รวดเร็วที่สุด ซึ่งสาเหตุของการร้องเรียนเกิดจากเจ้าหน้าที่จัดเก็บขยะมูลฝอยไม่หมด โดยเฉพาะที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ถึงขยะที่หล่นจากถังขยะ รวมไปถึงเวรวันในการจัดเก็บขยะหรือเข้าเก็บไม่ครบตามสายทาง ทั้งนี้การร้องเรียนมักจะมีการร้องเรียนผ่านทางคณะผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล กรรมการชุมชน

แล้วจะแจ้งมาทางส่วนที่รับผิดชอบหรือร้องเรียนผ่านทางเวทีการประชุมต่างๆ เช่น ประชุมประจำเดือน หรือมีการโทรศัพท์มาแจ้ง การไลน์ในกลุ่มต่างๆ หรือทางสื่อโซเชียล เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบทราบเรื่องจะมีการเข้าไปตรวจสอบพร้อมถ่ายภาพการร้องเรียนและดำเนินการแก้ไขทำความสะอาด ทั้งนี้ผู้ที่ร้องเรียนได้สะท้อนถึงปัญหาของการร้องเรียนคือเป็นปัญหาซ้ำซากเรื่องการเข้าเก็บขยะช้า เก็บขยะไปไม่หมด และถึงขยะชำรุดแตกและไม่เพียงพอทำให้ขยะตกค้างในชุมชน รวมทั้งมีการนำขยะมาทิ้งหน้าบ้านผู้อื่นอาจทำให้เกิดการทะเลาะกันส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและจิตของผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้กับที่ทิ้งขยะ

การจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะ นิยมบริโภคอาหารที่มีการใช้โฟมเป็นภาชนะ หรือถุงพลาสติกในการหุ้มห่อหรือบรรจุการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในครัวเรือน พบว่ามีการจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนเพื่อกำจัดขยะเปียก เศษอาหารต่างๆ รวมทั้งมีครัวเรือนต้นแบบ ปัจจัยที่ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะช่วงวันหยุดยาว ส่วนการจัดการขยะมูลฝอยของสถานประกอบการ พบว่า สถานประกอบการส่วนใหญ่จะมีการแยกขยะใส่ถุงดำไว้ ซึ่งบางโรงแรมมีการแยกขยะแต่ละประเภทออกจากกัน แต่บางที่ยังมีการทิ้งรวมกันโดยจะนำมาวางรวมกันรอรถจากเทศบาลนำไปกำจัด ทั้งนี้ยังมีร้านอาหารและตลาดสดที่ยังไม่มีการคัดแยกขยะ

ส่วนผลกระทบจากขยะมูลฝอย พบว่า 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยประชาชนมีวัฒนธรรมเดิม ๆ คือ ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งมีการเผาขยะ และไม่ทิ้งขยะในจุดที่ทางเทศบาลจัดไว้ให้กลายเป็นปัญหาข้อขัดแย้งในชุมชน 2) ด้านเศรษฐกิจ โดยปัญหาด้านขยะ มีขยะตกค้าง บ้านเมืองสกปรกส่งผลต่อการตัดสินใจมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว 3) ด้านสุขภาพโดยปัญหาจากการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมส่งผลให้

เกิดแหล่งเพาะพันธุ์แมลงและสัตว์นำโรค ส่งผลให้เกิดโรคระบาดต่างๆตามมาได้ อีกทั้งกลิ่นของขยะยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของประชาชน และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อมโดยการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อตรงต่อภูมิทัศน์ที่ไม่น่ามองและกลิ่นที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยใกล้กับบริเวณถังขยะ

2.2 บทบาทของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการจัดการปัญหาของขยะมูลฝอย

ผู้ที่มีบทบาทและความร่วมมือในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่จากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และจากโรงพยาบาล ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการการจัดเก็บและการทำลายขยะ รวมทั้งให้ความรู้กับชาวบ้าน 2) ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกรรมการชุมชน ทำหน้าที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและจากโรงพยาบาลในการให้ความรู้กับประชาชน 3) ชุมชนและประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ารับการอบรม จัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนในครัวเรือน ทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดปริมาณขยะ คัดแยกขยะในครัวเรือนเพื่อนำไปกำจัด จำหน่ายหรือนำมาใช้รีไซเคิล และ 4) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุบลราชธานี เข้ามาขับเคลื่อนร่วมกับเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมในการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้กับประชาชน

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนในช่วงก่อนการระบาดของ Covid-19 พบว่า มีปริมาณขยะเป็นจำนวนมาก (ประมาณ 4 ตันต่อวัน) เนื่องจากอำเภอยางเจียมเป็นเมืองท่องเที่ยว ทำให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นขยะส่วนใหญ่จะเป็นขยะทั่วไป โดยแหล่งกำเนิดมาจากหลายๆส่วน เช่น บ้านเรือน สถานประกอบการ ร้านอาหาร โรงแรม นักท่องเที่ยว และส่วนหนึ่งก็มาจากการลักลอบนำขยะจากที่อื่นมาทิ้งในเขตเทศบาล นอกจากนี้ใน

พื้นที่ยังพบปัญหาปัญหาขยะตกค้างในชุมชนอันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้มีปัญหาขยะตกค้างในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของตริยาภรณ์ พรหมคำ⁷ ที่พบว่าปัญหาการจัดการขยะมีขยะจำนวนมากเกินที่ทางเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์สามารถรองรับได้ รวมทั้งไม่มีการคัดแยกขยะจากต้นทาง ส่งผลให้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดการขยะ และสอดคล้องกับการศึกษาของวิฑูรย์ เอี้ยการนา และดิฐา แสงวัฒนะชัย⁸ ที่พบว่าปัญหาที่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยภายในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ คือ ความเจริญและขยายตัวของการเป็นเมืองและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

ส่วนสภาพปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนในช่วงของการระบาดของ Covid-19 พบว่า มีปริมาณขยะประมาณ 4 ตันต่อวัน ประกอบด้วยขยะอินทรีย์ 2 ตันต่อวัน ขยะทั่วไป 1 ตัน ขยะรีไซเคิล 600 กิโลกรัม และเป็นขยะอันตราย 400 กิโลกรัม ซึ่งเป็นจำนวนที่เท่ากับช่วงก่อนการระบาดของโรค Covid-19 แต่มีจำนวนของขยะรีไซเคิลลดลงแต่จำนวนของขยะอันตรายเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนจะอยู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ มีการสั่งอาหารมากินที่บ้านทำให้ขยะส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีขยะติดเชื้อ โดยเฉพาะหน้ากากอนามัยเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลโขงเจียมได้มีการออกประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับประชาชน รวมทั้งจัดที่ทิ้งขยะติดเชื้อ และมีการนำไปกำจัดให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ แต่ยังคงพบปัญหาสำคัญ คือ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะ มีการทิ้งขยะติดเชื้อปะปนกับขยะทั่วไป และส่วนหนึ่งปลิวไปตามถนน ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภัทธนาธิษฐ์ ศรีจันทร์หาพันธุ์ และอำพรพรณ ไชยบุญชู⁹ ศึกษาเรื่องการศึกษารายปริมาณขยะในครัวเรือน ช่วงการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 โดยในช่วงที่มีการระบาดมีปริมาณขยะติดเชื้อโดยเฉพาะ

หน้าาก่อนน่ายที่เพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งยังมีการทิ้งปะปนกับขยะทั่วไปในครัวเรือนโดยไม่มีการคัดแยก

ผลการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม ในปัจจุบันได้ดำเนินการจัดเก็บขยะทุกวันแต่ก็ยังพบปัญหาขยะตกค้าง ซึ่งขยะส่วนใหญ่เกิดจากการท่องเที่ยวหรือสถานประกอบการต่างๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ตลาด ร้านค้า ครัวเรือนของประชาชน และมีการลักลอบนำขยะมาจากที่อื่นมาทิ้งในเขตเทศบาล นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะ ยังมีการทิ้งปะปนกับขยะทั่วไป แม้จะมีการจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนเพื่อกำจัดขยะเปียกหรือเศษอาหารต่างๆ ยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากเขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งผลให้มีขยะที่เพิ่มสูงขึ้นจากการท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะช่วงวันหยุดยาวซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดขยะเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว ทั้งนี้สถานประกอบการในพื้นที่แม้จะมีการแยกขยะใส่ถุงดำไว้ แต่บางแห่งก็ยังมีการทิ้งรวมกันโดยไม่มีการคัดแยก สอดคล้องกับการจำแนกปัญหาของการจัดการขยะชุมชนของกรมควบคุมมลพิษ¹⁰ ที่ระบุเหตุผลหนึ่งของการจำแนกปัญหาของการจัดการขยะชุมชนว่าการขาดความร่วมมือและความตระหนักจากประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการในการลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง รวมถึงยังมีการใช้สินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ที่กำจัดยากอย่างฟุ่มเฟือยและย่อยสลายตามธรรมชาติได้ยาก อาทิเช่น ถุงพลาสติกและโฟม เป็นต้น

การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมในด้านบุคลากรในการปฏิบัติงานมีไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ ในกรณีที่เกิดการลาหรือการเจ็บป่วยไม่สบายของผู้ปฏิบัติงานเก็บขนขยะจะส่งผลให้ทีมขาดอัตรากำลังอาจจะมีผลต่อการดำเนินงานจัดเก็บขยะล่าช้าลงได้ ส่วนในด้านงบประมาณ พบว่า

งบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอยมีอย่างจำกัด เนื่องจากต้องมีการตั้งงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการฝังกลบขยะซึ่งใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้งบประมาณในด้านการบริหารจัดการอื่นๆ เป็นไปอย่างจำกัด นอกจากนี้ยังพบว่าด้านวัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอต่อการใช้งาน สภาพของรถเก็บขยะมีสภาพเก่าและชำรุดบ่อย ทั้งนี้ยังพบปัญหาถึงขยะมีสภาพเก่า ชำรุดและยังเป็นแบบไม่มีฝาปิดทำให้มีสัตว์มาคุ้ยเขี่ย ส่งผลให้ภูมิทัศน์ไม่สวยงาม และด้านสุดท้าย คือ ด้านการจัดการหรือการบริการ พบว่า มีการจัดอบรมปลูกจิตสำนึกในการคัดแยกขยะแบบต่อเนื่อง และมีการปรับแผนการปฏิบัติงานให้เข้ากับสถานการณ์หากมีการร้องเรียน สอดคล้องกับการจำแนกปัญหาของการจัดการขยะชุมชนของกรมควบคุมมลพิษ¹⁰ คือ มีขยะมูลฝอยตกค้างอยู่เป็นจำนวนมากเนื่องจากสถานการณ์ขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นทุกปี สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยมีการดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ หน่วยงานรับผิดชอบโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นล้วนมีข้อจำกัดด้านงบประมาณการพัฒนา รวมทั้งขาดอุปกรณ์ และเครื่องมือในการเก็บขนขยะมูลฝอยนำไปกำจัดอย่างไม่เพียงพอ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วกรมควบคุมมลพิษ¹¹ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่าเนื่องจากในปัจจุบันมีลักษณะรูปแบบการดำเนินการในการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกันโดยต่างคนต่างทำไม่เป็นไปแนวทางเดียวกัน และพื้นที่ท้องถิ่นยังเก็บค่าธรรมเนียมได้น้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณการบริหารจัดการขยะในพื้นที่จึงส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาการขาดงบประมาณบริหารจัดการอย่างเพียงพอ และยังขาดเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมในการดูแลระบบด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่มีความรู้และความชำนาญด้านการจัดการขยะมูลฝอยจึงส่งผลให้เกิดปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนและสุขภาพที่ก่อให้เกิดโรคตามมานำมาสู่การร้องเรียนเหตุรำคาญ ทั้งนี้วิฑูรย์ เอื้อการนา⁸ ได้เสนอแนะถึงปัจจัยการจัดการขยะมูลฝอยภายในเขตเทศบาลประกอบด้วยแนวคิดนโยบายในการ

บริหารจัดการขยะมูลฝอย และการสนับสนุนการจัดการขยะในรูปแบบครบวงจร กระบวนการให้เกิดสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาผลกระทบจากขยะมูลฝอยพบว่า ประชาชนไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ทำให้มีขยะตกค้างเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ การตัดสินใจมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว รวมไปถึงร้านอาหารอาจมีผลกระทบต่อการค้าขาย ในด้านสุขภาพโดยขยะตกค้างที่เกิดขึ้นในชุมชนอาจจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์นำโรคส่งผลให้เกิดโรคระบาดต่างๆ ตามมาได้ และด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงามและกลิ่นที่กระทบต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณที่มีขยะใกล้ๆ บ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของตริยากานต์ พรหมคำ⁷ โดยพบว่าขยะมูลฝอยเกิดขึ้นจำนวนมาก และเกินที่ระบบการจัดการสามารถรองรับได้ รวมทั้งไม่มีการคัดแยกขยะจากต้นทาง ทำให้ผลกระทบจากขยะมูลฝอยในพื้นที่เกิดขยะตกค้าง ขยะปลิวตาม ถนนสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับประชาชน

ผลการศึกษาบทบาทของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการจัดการปัญหาของขยะมูลฝอยได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เข้ามาช่วยจัดการปัญหา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในพื้นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกรรมการชุมชน ทั้งนี้สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุบลราชธานี ได้เข้ามาขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เกิดเป็นกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนในครัวเรือน และการอบรมให้ความรู้ต่างๆ เพื่อให้ปริมาณขยะลดลง นอกจากนี้จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม เสนอให้มีการจัดเก็บขยะทุกวัน

รวมถึงการจัดหาสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น บุคลากร ถังขยะและรถเก็บขยะให้พร้อมใช้หรือเพียงพอต่อการให้บริการ ทั้งนี้ในการพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอยควรที่จะเริ่มตั้งแต่นโยบายของผู้บริหาร ที่ต้องจริงจังต่อการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะ ตั้งแต่ต้นทาง รวมไปถึงการจัดการปลายทาง เนื่องจากการแก้ไขปัญหาขยะนั้น ต้องอาศัยทุกหน่วยงานร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างจริงจัง นอกจากนี้แล้วควรที่จะดำเนินการอบรมให้ความรู้ในการคัดแยกขยะโดยปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเรียน รวมทั้งการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ในการจัดการขยะเพื่อเป็นต้นแบบกับประชาชน หรือเป็นการลงพื้นที่เชิงลึกเพื่อแนะนำกับประชาชนอย่างจริงจังอีกด้วย ทั้งนี้ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของวิฑูรย์ เอียการนา⁸ ที่พบว่าปัจจัยการจัดการขยะมูลฝอยภายในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ ประกอบด้วยแนวคิดนโยบายในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และการสนับสนุนการจัดการขยะในรูปแบบครบวงจร เป็นกระบวนการให้เกิดการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับการศึกษาของนิวัฒน์ รังสร้อย¹² ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบของชุมชน ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและมีการบริหารจัดการขยะให้ถูกหลักวิชาการ ทั้งนี้การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนจะเป็นสิ่งนำไปสู่การจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนเขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ได้ข้อเสนอดังนี้

1) ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยยึดแนวทางการดำเนินงานของ Sustainable Development Goals: SDGs เป้าหมายที่ 12 คือ การลดปริมาณขยะ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดอบรมให้ความรู้ในการคัดแยกขยะมูลฝอย การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในการจัดการขยะแต่ละประเภท การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และการคัดแยกขยะในการจัดการขยะแต่ละประเภท การกำหนดนโยบายของผู้บริหารที่ให้ความสำคัญกับการจัดการขยะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยชุมชน และควบคุมการจัดการขยะของสถานประกอบกิจการต่างๆ ไม่ให้เกิดปัญหาในเรื่องขยะมูลฝอย

2) ควรส่งเสริมประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการดำเนินงานของเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม โดยมีการบริหารจัดการที่ดีทั้งทางด้านนโยบาย การวางแผนและการปฏิบัติที่ดีที่เกี่ยวข้องกับด้านบุคลากร(โดยเฉพาะระดับปฏิบัติการ) ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ (รวมทั้งการบำรุงรักษา เช่น รถขนขยะ) ให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนรวมทั้งป้องกันข้อร้องเรียนต่างๆที่จะเกิดขึ้น

3) ควรส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการจัดการปัญหาของขยะมูลฝอย โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งร่วมดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียมในการจัดการหรือการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนและในชุมชนเพื่อนำมาเป็น

ข้อมูลในการจัดทำนโยบายและจัดทำแผนของเทศบาลต่อไป

2) ควรมีการศึกษาในลักษณะของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลบ้านด่านโขงเจียมเพื่อจะได้เป็นโมเดลหรือรูปแบบของการดำเนินงานที่ดีต่อไป

3) ควรมีการศึกษาเชิงทดลองในการจัดการขยะในรูปแบบอื่นๆ เพื่อเป็นทางเลือกและเป็นประโยชน์ในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ นายกเทศมนตรีตำบลบ้านด่านโขงเจียม ปลัดเทศบาล เจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ได้สละเวลาให้ความร่วมมือ ในการให้ข้อมูลทำให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และได้ผลการศึกษาที่เป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

1. กรมควบคุมมลพิษ. ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน: แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564). กรุงเทพฯ: บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด; 2559.
2. กรมควบคุมมลพิษ. สถานการณ์ขยะในประเทศไทย: รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ; 2564.
3. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12. สถิติข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12; 2563.

4. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12. สถิติข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12; 2564.
5. เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม. จำนวนประชากรเทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม: แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.2564-2565. อุบลราชธานี: เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม; 2564.
6. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม. รายงานการดำเนินงานสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อม กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ประจำปีงบประมาณ 2564. อุบลราชธานี: เทศบาลตำบลบ้านด่านโขงเจียม; 2564.
7. ตรียากานต์ พรหมคำ. การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารชุมชนวิจัย. 2563; 14(4): 52-62.
8. วิฑูร เอี้ยการนา, ดิฐา แสงวัฒนะชัย. การศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยภายในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 2563; 15(2): 87-99.
9. ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทราพันธ์, อำพรณ ไชยบุญชู. การศึกษาปริมาณขยะในครัวเรือนช่วงการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์. 2564; 41(2): 1-17.
10. กรมควบคุมมลพิษ. สถานการณ์มูลฝอยชุมชน: รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ 2563. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ; 2563.
11. กรมควบคุมมลพิษ. ผลกระทบจากขยะมูลฝอย: รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ; 2564.
12. นิวัฒน์ รังสร้อย. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบของชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ. 2564; 7(2): 307-321.